

Sermaye Piyasası ve Bankalar

Prof. Dr. Mükerrerem Hiç

A — Sermaye Piyasası ve Kalkınma :

Ülkemizdeki ekonomik gelişmelere ve orta halli halkın gelirin artmasına paralel olarak, bankaların devlet tahvil alımları yanında özel şahısların devlet tahvilleri, özel firmalara ait hisse senedi ve tahvil alım satımları da günden güne artmakta, kısa ifadesiyle sermaye piyasası fiilen gelişmektedir. Bu artışlar ve gelişme kısmen de banka kredilerinin önemli bir kısmının kamu kesimine yönelmesi, özel kesimin bilhassa orta ve uzun vadeli kredi ihtiyaçlarının karşılanamamasıyla ilgilidir.

Hisse senedi ve tahvil alım satımları bir taraftan özel firmalar ve yatırımlar için fon bulmak imkânlarını genişletirken diğer taraftan bu sayede yüksek faiz yahut temettü sağlamak imkânlarının açılması halkı tasarrufa teşvik edecek ve özel tasarruflar artacaktır. Demek ki, yatırım seviyesini ve yatırımların millî gelir içindeki payını, enflasyonist tazyikler yaratabilecek seviyedeki kredi ve para arzı artışına meydan vermeden, özel iradî tasarruf temayülünün yükselmesi suretiyle arttırmak imkânları doğmaktadır. Tasarruf ve yatırımlardaki bu artış şüphesiz ki kalkınma hızını yükseltecek, tarım dışı kesimler ve özellikle sanayi kesimi daha süratli şekilde gelişebilecektir.

Halkın tasarrufları altın, halı, kıymetli taşlar gibi kıymet iddiharı vesilesi olan tüketim malları yahut her çeşit tüketim malları için yapılan harcamaların kısılması suretiyle vuku bulacaktır. Aslında, millî gelir seviyesi yükseldiğine göre, tüketim harcamaları, *mutlak* seviye olarak eski yıllara kıyasla yine de artabilecektir. Ne var ki, tüketimin millî gelire *oranı* eski yıllara kıyasla düşerken tasarruf hacmi ve tasarrufların millî gelire oranı yükselecektir. Başka bir ihtimal olarak ise, halk tasarruflarını arttırmak suretiyle esham, tahvil satın alırken mesken inşaatı, gayrimenkuller gibi aslında ekonomi için çok verimli olmayan yatırımları kısacak böylece

hacmi ve oranı aynı kalmakla beraber bu tasarruf ve yatırımlar daha verimli olan alanlara yönelmiş olacaklardır. Bu takdirde de tasarruf ve yatırım seviye ve oranları aynı kalmakla beraber ekonomik kalkınma hızı artacak, ekonomi böylece yine müspet yönde etkilenecektir.

Sermaye piyasasının gelişmesi ve özel tasarruf ve yatırım hacminin yükselmesi ekonomimizde özel kesimin önem kazanması, kamu kesiminin öneminin ise azalması sonucunu doğurur mu? İlk başlarda sermaye piyasasında ve özel tasarruf ve yatırım hacminde çok büyük ve ani gelişmeler beklenmeyeceğine göre, karma ekonomi sistemimizin ağırlığında özel kesim lehine çok önemli bir değişme uzun süre için beklenemez. Kaldı ki, önümüzdeki yıllarda vergi gelirlerinin artırılması, kamu tüketim harcamaları artışlarının ise tahdit edilmesi suretiyle kamu kesimi üst ve alt-yapı yatırımlarının da daha süratli şekilde artırılması bir hedef ve politika olarak kabul edilmelidir.

Sermaye piyasasındaki gelişmelerin başlangıç döneminde bu piyasadandan fon temin etmek suretiyle kurulan çeşitli firmaların zarar yahut iflâs etmeleri, daha önemlisi çeşitli suistimallere kapı açmaları halinde tahvil ve hisse senedi alan halkın da zarar göreceği tabiidir. İşte özellikle suistimalleri önlemek, hisse senedi ve tahvil alım satımını bir nizama bağlamak ve bunun için gerekli malî müesseseleri kurmak üzere bir Sermaye Piyasası Kanunu tasarısı hazırlanmış bulunmaktadır. Bu Kanunun gecikmesine, yahut kanun çıktığı halde bazı firmaların suistimal yapmalarına mani olmayarak sermaye piyasasında bazı aksamaların yine de ortaya çıkması haline karşı şüphesiz ki uyanık olması lâzımdır. Fakat, bu gibi muhtemel aksamlar yüzünden ekonominin gidişi ve ekonomik gelişme bakımından büyük bir kötümserliğe düşmek için sebep yoktur. Bu aksamlar halinde ne ekonomimizin ve ne de karma ekonomi düzeninin yıkılması bahis konusu olabilir. Ülkemizde iç tasarruf ve yatırım hacmi ve kalkınma hızı sermaye piyasası kurulmadan önce de gelişmekteydi, sermaye piyasası ihtiyacının doğması, kurulması ve gelişmesi sadece ekonominin kalkınma hızını daha da arttıracak bir husustur, bu piyasanın kurulması ve fakat aksamaların ortaya çıkması ise ekonomiyi geriye götürmez. Diğer taraftan, şunu da hatırlamak gerekir ki bu gibi aksamlar ancak geçici ve arızî kalacak, sermaye piyasasının uzun vadeli gelişmesini önleyemeyecektir; çünkü sermaye piyasası ihtiyacı bir kere doğmuştur. Nitekim, sermaye piyasası çok daha önceleri gelişmeye başlamış olan Batı ülkelerinde bu gelişmenin ilk yıllarında bazı çok büyük suistimaller olmuş, sermaye piyasasını tanzim eden yeni kanunlarla bu suistimaller önlenmeye çalışılmış ve sonuç olarak piyasanın gelişmesi durmamış, devam etmiştir. Şüphesiz ki, bu iyimler

görüş kanun üzerine titizlikle eğilmeye lüzum olmadığı anlamına gelmez. Önümüzdeki Batı örneklerinden de yararlanarak ne kadar önce ve ne kadar mütekâmil bir sermaye piyasası kurulursa ve ilgili kanun ona göre ne kadar dikkatli bir şekilde çıkartılırsa o kadar iyidir.

Sermaye piyasasının gelişmesine paralel olarak para piyasasının bünyesi ve özellikleri de değişecektir. Nitekim, firmaların gelişmesiyle birlikte o firmaların hisse senetlerinde zamanla husule gelebilecek değer değişmelerinden yararlanmak isteyecek olanlar ortaya çıkabilecektir. Yine, faiz haddinde ve tahvil fiyatlarında da zamanla meydana çıkacak değer değişmelerinden spekülâtif kazanç temin etmek isteyenler de ortaya çıkabilecektir. Yahut, alternatif olarak bir kısım halk ileride daha yüksek faiz ve ona göre daha düşük fiyat üzerinden tahvil satın almak üzere bugün elinde para tutmayı tercih edebilecek, demek ki "spekülâsyon" saikiyle para talebi meydana gelecektir. Fakat, bu hususlar ve gelişmeler endişe yaratıcı nitelikte olmaktan uzaktır. Çünkü, bu gelişmelerin sonucunda şüphesiz ki sermaye piyasasında, sadece o yıl yapılan tasarruf ve yatırıma tekabül eden yeni tahvil ve hisse senedi alım satımı değil, bunların yanında eski hisse senetleri ve tahvillerin alım satımı da başlamış olacaktır. Bu ise sermaye piyasasının gelişmesinin ve yeni hisse senedi ve tahvil ihracı yoluyla hakiki tasarruf ve yatırımların artması ve ekonomi üzerindeki müspet etkilerini ortadan kaldırmaz. Eski tahvil ve hisse senedi alım satımının fiyat farklarını önceden doğru tahmin eden bazı kimselere kazanç imkân sağlamış bulunması bir mesele yapılamaz. Yahut, bir kimse elindeki eski tahvil yahut hisse senedini satarak tüketim harcamalarını arttırmak istiyorsa, buna da kimse mani olamaz. Çünkü, elinde hisse senedi yahut tahvil olmasaydı, aynı şahıs bu sefer ya gayrimenkulünü satmak, ya da bankadaki mevduatını çekmek suretiyle o tüketim harcamasını yine yapacaktı. Diğer taraftan, hisse senedi ve tahvil alım satımları dolayısıyla para ihtiyacı, yahut muamelât saikiyle para talebi artacağı gibi tahvil fiyatlarından kazanç sağlamak kastıyla elde para tutma temayülü, yahut "spekülâsyon" saikiyle para talebi meydana çıkacağına, kısaca ekonominin toplam para talebi artacağına göre, bu yüzden doğacak para yahut likidite darlığını ve fiyatların düşmesini önlemek üzere para arzını aynı seviyede arttırmak gerekecektir.

Yukarıda belirtilen tahvil ve hisse senedi üzerine spekülâsyon ihtimallerinin ortaya çıkması hususunu yeni tahvil ve hisse senedi ihracı suretiyle kurulan firmaların ve yapılan yatırımların verimsiz olan yahut da spekülâtif mahiyetteki alanlara kayması hususundan kesinlikle ayırt etmek gerekir. Hisse senedi ve tahvil ihracı suretiyle kurulacak yeni firmaların

mutlaka verimli alanlara, hatta daha ileri giderek ekonomi için kilit noktalarını teşkil eden sermaye malları istihsal alanlarına yöneltilmesi çok ke-re talep edilmektedir. Gerçi dahilde istihsal edebileceğimiz sermaye malları istihsaline ekonomik plân çerçevesi içinde bir an önce başlanması mutlaka gerekir. Fakat, bu yatırımları yapmak görevini mutlaka yeni hisse senedi ve tahvil ihracı suretiyle kurulan halka açık anonim şirketlere yüklemek için bir sebep yoktur. Böyle bir şirketin, plânda öngörüldüğü müddetçe, meselâ turistik alanda da yatırım yapmasına mani olmak düşünülemez; o şirket kendi ihtisasına ve kâr tahminlerine dayanarak kendi faaliyet alanını, ekonomik plân çerçevesi içinde kendisi seçecektir. Spekülâtif, yani kısa vadeli ve daha çok ticarî kazanç sağlayan alanlara yapılan yatırımlar ve bunun ekonomi ve büyüme hızı üzerindeki menfi etkileri ise ayrı bir meseledir. Belki halka açık anonim şirketlerin spekülâtif alanlara yatırım yapmasını önlemek hepimizce arzu edilebilir. Fakat, bu hususu temin etmek çok güçtür. Bir defa, spekülâtif kazanç kıstasını tespit etmek ve uygulamak kolay değildir. Kaldı ki, bu kabil faaliyetler kârlı olduğu müddetçe, halka açık anonim şirketler bundan menedilebilse dahi kendi öz fonları yahut banka kredileriyle finanse edilen şirketler her zaman bu gibi spekülâtif alanlara kayabilirler ve bunu önlemenin hududu yoktur. O halde, halka açık anonim şirketlerin spekülâsyon yapmasının kanun yoluyla önlenmesi hususunda da gereğinin üstünde bir endişe gösterilmektedir. Bu konuda yapılabilecek tek şey, başarılması güç de olsa spekülâtif kazançların ortaya çıkma ihtimalini bertaraf eden sıhhatli bir ekonomi politikası gütmekten ibarettir.

B — Sermaye Piyasası Kurumları:

Sermaye piyasasının düzenlenmesi hususunda ilk akla gelen teşkilât "*Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonu*" dur. Sermaye Piyasası kanun tasarısında bu komisyonun, yapacağı görevin bir kamu görevi olması icabı özel kesimdeki zümreler ve grupların temsilcilerinden değil, devlet temsilcilerinden teşkil edilmesi prensibi vaz'edilmiştir. Nihai karar yahut temyiz mercii ise Danıştay olacaktır. İkinci önemli kuruluş, tasarruf yapan halk ile tahvil yahut hisse senedi ihraç eden firmayı bir araya getirecek olan aracı malî kuruluşlardır. Bu fonksiyonu bankalar da ifa edebilmekle beraber, bankalar dışında ve "*Plâsman Fonları*" niteliğinde özel şirketlere bırakmak daha uygun bir yoldur. Bu aracı şirketler hisse senedi çıkartırlar ve halk bu şirketlerin hisse senetlerini satın alabilir. Bu şirketler ise bu suretle elde ettikleri fonlarıyla çeşitli şirketlerin hisse senedini satın alırlar ve fakat kendileri doğrudan imalât yahut istihsal faaliyetine girişmezler.

Böylece bu malî aracının hisse senedini satın alan şahıs parasını aslında değişik faaliyet alanında ve değişik firmalara plâse etmiş olur. Böylece de doğrudan ve tek firmadan tahvil, yahut hisse senedi almasına kıyasla rizikosu azalır. Hisse ve tahvil satın almadan doğacak rizikoyu azaltmanın bir başka yolu halka açık anonim şirketin bir "Holding" şeklinde kurulması, bu Holding'in değişik firmaların % 50 üstünde hisselerini üzerine alarak değişik yahut birbiriyle yakından ilgili alanlarda birden faaliyet göstermesidir. Bu suretle, tasarruf sahiplerinin zarar ve riziko ihtimalinin azalacağı açıktır. Çünkü, bir şirket zarara uğrasa dahi, diğer şirketlerin bu zararı telâfi etmesi kâbil olacaktır.

Ayrıca, *Yeminli Malî Müşavirlik* müessesinin de kurularak, şirketlerin hesaplarının, bilânço ve kâr ve zarar tablolarının Yeminli Muhasiplerin denetiminden geçirilmesi gerekli görülmektedir.

Burada bir de Sermaye Piyasası Kanun tasarısının ortaya attığı *halka açık anonim şirket* tanımı ve bu tip şirketlerin malî bakımdan teşviki meselesini ele almak faydalı olacaktır. Kanun tasarısında banka kredileri limitlerinin halka açık anonim şirketler için, diğer şirketlere kıyasla daha yüksek tutulmuş olması, ilk zikredilen tip şirketler açısından bir avantaj teşkil eder. Burada problemlerden biri halka açık anonim şirketlerin, muvazaa şirketlerin ortaya çıkmasına ve bu tip şirketlere tanınan malî teşviklerden istifade etmesine mâni olacak biçimde tanımlanması ve gerekli denetimlerin sağlanabilmesidir. Ayrıca, halka açık anonim şirketlerin kurulmasını kolaylaştırmak için her tasarruf sahibine herhangi bir şirketten sağlayacağı 1000 TL.' lik temettü ve faiz gelirin gelir vergisinden muaf olması prensibi kabul edilmiş bulunmaktadır. Bir şahıs ne kadar değişik firmaya plâsman yaparsa, bu muafiyet o kadar artacaktır. Buna göre de, aslında halka açık şirketlerden temin edilecek gelir gayrimenkul iradına kıyasla daha geniş ölçüde vergiden korunmuş olmaktadır. Halka açık olmayan eski yahut yeni kurulacak şirketlerin benzer teşviklerden yararlanmaları için ise bir sebep yoktur. Bu şirketlerin banka kredi limit ve imkânları esasen dar olmadığına göre, zor ve rekabet edemez bir duruma düşmeleri, ekonomik faaliyetlerin bu yüzden kösteklenmesi yolunda ileri sürülen iddialar pek varit değildir. Eski ve başarılı şirketlerin halka açık hale getirilmesi ise her zaman mümkün olmalıdır. Bu noktada şirketin eski kurucularına fazla oy hakkı yahut fazla temettü gibi bir takım imtiyazların tanınmasının gerekebilip gerekemeyeceği de ayrı bir tartışma konusu yapılabilir. Bu hususlarda getirilecek çözüm yolu ne olursa olsun, eski ve başarılı şirketlerin de borsaya hisse senedi ve tahvil kote etmesi ekonomik etkiler bakımından her zaman müspet olacaktır. Çünkü, böylece, bu kabil

şirketler de kendilerine tanınan limitler dahilinde kullanacakları banka kredileri yanında, ek bir finansman kaynağına kavuşmuş olacaktırlar. Bu kabil başarılı ve tanınmış şirketlerin hisse senedi ve tahviline karşı talep ise mevcuttur; daha doğru bir ifade ile, bu gibi firmaların hisse senedi ve tahvillerinin piyasaya sürülmesi halkın tasarruf meylini yükseltebilir. Bir kısım tasarruf sahipleri esasen hisse senedi satın aldıkları şirketin idaresinde söz sahibi olmak, yahut daha doğrusu o şirkette her hangi bir başka kimsenin tek başına söz sahibi olmaması gayesi yerine, sağlam bir şirkete ve şirket idaresine bağlanarak sağlam gelir temin etmeyi tercih edebilirler.

C — Sermaye Piyasası ve Banka Mevduatı Hacmi :

Sermaye piyasasının gelişmesi ilk bakışta bankaların menfaatlerine aykırı gibi görünmekte ve belki bazı bankacıları endişeye sevketmektedir. İddialara göre, herhangi bir fert yatırım yapmadığı müddetçe eline geçen para gelirini ya tüketim harcamalarına tahsis edecek, ya da tasarruf edecektir; bu tasarruflarını ise, ya bankalara mevduat olarak yatıracak, ya da sermaye piyasasından, diyelim ki tahvil satın almaya başlaması mutlaka bankalardaki mevduatın azaltacaktır. Aslında böyle bir analiz probleme yanlış ve basit bir açıdan bakmaktadır; tek fert için doğru gibi gözükse de, bu analiz ve vardığı sonuç ekonominin bütünü ele alındığında varit olmaz ve sermaye piyasasının gelişmesi bankalardaki mevduat hacmini azaltmaz.

Bu problemi doğru bir şekilde çözmek için fertlerin ne gibi harcama ve tahsisler yaptığını değil, ellerinde niçin para tutmak istediklerini tespit etmek gerekmektedir. Fertler ya ergeç tüketim harcamalarında bulunmak üzere, yani "muamelât saiki" ile, ya ileride vukuu muhtemel kaza ve sair ihtiyaçlara karşı "ihtiyat saiki" ile, ya da sermaye piyasası geliştiği müddetçe, faiz haddi ve tahvil fiyatlarında gelecek aylar yahut yıllarda husule gelecek olan değişmelerden istifade sağlamak, tahvil almalarını bu değişmelere göre ayarlamak üzere, yani "spekülasyon saiki" ile ellerinde para tutabilirler. Bu parayı da tüketim harcamaları, tahvil alım tarihlerine ve özel tercihlerine göre, belirli bir oranda efektif para, bakiyesini ise yine belirli bir oranda banka mevduatı olarak muhafaza etmek isteyeceklerdir. Sermaye piyasasının gelişmesi ve fertlerin eskiye kıyasla daha fazla esham, tahvil satın almaları bu sonucu değiştirmez ve bankalardaki mevduatı azaltmaz. Problemi yine tek fertin tahvil alımı olarak daha dikkatle takip edelim. Bu fert tahvili, diyelim ki başka bir fertten satın almıştır. Mevduat

ile efektif para arasındaki oranın, yahut başka şekilde ifade edecek olursak, toplam paranın ne oranda efektif para, ne oranda mevduat olarak muhafaza edileceği hakkındaki tercihin fertten ferde değişmediğini kabul edelim. Tahvili olan fert tahvil bedelinin belirli yüzdesini bankadaki mevduat hesabından çekerek, bakiyesini ise cebinde tuttuğu efektif para ile ödeyecektir. Tahvili satan fert ise, eline geçen parayı, yine ergeç aynı oranda mevduat olarak bankaya yatırarak, bakiyesini ise efektif para olarak elinde tutacaktır. Tahvil başka bir fertten değil, doğrudan tahvili ihraç eden firmadan satın alınmışsa, mesele yine değişmez. Bu firma, tahvil ihracı sonucu eline geçen parayı meselâ yatırım için harcayacak, böylece para yine ergeç şahısların ellerine geçmiş olacaktır. Bu şahıslar da ellerine geçen parayı belirli oranda mevduat olarak bankaya yatıracaklar, kısmen de ceplerinde efektif para olarak tutacaklardır.

Burada denilebilir ki, tahviller üzerine alım satım işlemlerinin çoğalması, firma adedinin artması, ayrıca tahviller üzerine spekülasyon yapmak ihtimallerinin ortaya çıkması, halkın elinde para ve mevduat tutmak, kısaca para talebini, bu arada mevduat yerine daha büyük oranda para tutmak talebini arttırmaz mı? Özellikle bu ikinci ihtimal toplam banka mevduatının azalması sonucunu doğurmayacak mıdır? Bu iddia ilk safhada doğru olabilir. Fakat, böyle bir durum piyasada para ile likidite darlığı, fiyatların düşmesi, ekonomik faaliyetlerin kısılması tehlikesinin ortaya çıkması demektir, ki para otoriteleri, yani Hükûmet ve Merkez Bankası duruma mutlaka müdahale edecek, artan para talebine paralel olarak para arzını arttıracaklardır. Dikkat edilirse, bu para arzı enflasyonist değil, para talebini telâfi edici bir artıştır. Efektif paranın böylece artırılması, artan para kısmen bankalara yatırılmak suretiyle mevduat hacmindeki muhtemel azalmayı önleyebilecektir.

Sermaye piyasasının gelişmesi, halka açık yeni firmaların ve kısmen de eski firmaların hisse senedi ve tahvil ihracı yoluyla kredi ve fon temin etmeye başlamaları bankalara vâki kredi talebini, ve bu yoldan bankaların kâriarını azaltmaz mı? Sermaye piyasasının gelişmesinin banka kredileri hacmini azaltacağını da iddia edemeyiz. Bir kere, hisse senedi ve tahvil firmalara uzun ve orta vadeli fon temin eder ki halen, banka sistemimiz bu tip kredi ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzaktır. Bu bakımdan denilebilir ki, sermaye piyasasının gelişmesinde banka kredi hacminin, özellikle orta ve uzun vadeli kredi hacminin kifayetsizliği bir derece rol oynamaktadır. Firmaların kısa vadeli, yani döner sermaye için gerekli kredi ihtiyacının ise şüphesiz ki sermaye piyasasından değil, yine banka kredileri yoluyla sağlanılmasına devam edilecektir. Hattâ, sermaye piyasasının ge-

lişmesi ile kalkınma hızı yükseleceği, firma adedi ve istihsal faaliyetleri artacağı için bankalardan döner sermaye kredisi talebi eski yıllara kıyasla daha sür'atle artabilir. İlginçtir ki, sermaye piyasası en çok geliş olan A.B.D. ve İngiltere'de bankacılık da aynı derecede gelişmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan, sermaye piyasasının gelişmesi bankalarımızın yeniden organizasyonu ve denetimi, bu arada mevduat faizlerinin yükseltilmesi, kredi faizlerinin düşürülmesi, küçük bankaların birleştirilmesi, şube adedinin ve dolayısıyla masrafların azaltılması yolunda kamu oyununda ve ilgili çevrelerdeki talep ve çalışmaları hızlandırabilir. Banka sistemimizde bu kabil ıslahat işe, sermaye piyasası gelişsin, gelişmesin mutlaka bir an önce yapılmalıdır.

D — Banka Sistemimizin Aksaklıkları :

Bugün banka sistemimiz çeşitli yönlerden tenkit edilmektedir. Yapılan bellibaşlı tenkitler aşağıdaki noktalarda toplanabilir.

1 — Banka kredilerinin doğrudan imalâtçı firmalar ve tarım üreticileri yerine daha çok ticaret kesimine yöneltilmiş olması, ticarî firmaların ise bu fonlarla imalâtçı firmalara yahut tarım üreticilerine yüksek faizli kredi açarak haksız kârlar elde etmeleri, böylece kredi mekanizmasının bir taraftan istihsalı gereği kadar teşvik edememesi, diğer taraftan spekülâtif ticarî faaliyetlerin finansmanı için ise müsait bir ortamın ortaya çıkması, ekonomimizin kıt kaynaklarının spekülâtif faaliyetlere yönelerek israfı,

2 — Kısa vadeli ticarî kredilere ağırlık verilmesi sonucunda ticaret dışındaki kesimlere ve özellikle sanayi kesimine orta ve uzun vadeli kredi imkânlarının kâfi derecede geliştirilmemiş olması.

Halen Devlet Yatırım Bankası, Etibank, Sümerbank gibi banka kuruluşları kamu kesimi yatırımlarının, T. Sinaî Kalkınma Bankası, Sanayi ve Yatırım Bankası ise özel kesim yatırımlarının finansman ihtiyacına yönelmiştir. Ayrıca, ticaret ve iş bankaları iştirakler yoluyla yatırım yapmakta, Sosyal Sigortalar, Emekli Sandığı, Ordu Yardımlaşma gibi kurumlar ise elde ettikleri fonlarla yine çeşitli yatırım faaliyetlerine girişmekte, dar anlamda sermaye piyasası, yani devlet tahvilleri yanında özel şirketler hisse senedi ve tahvil alım satımı ise günden güne gelişmektedir. Buna rağmen, Ticaret ve İş bankalarının orta ve uzun vadeli krediye daha büyük oranda yönelmeleri gerekmektedir ve bunu sağlamak üzere yeni Merkez

Bankası kanununda uzun vadeli senetlerin reeskontu için özel bir fon tesisi düşünülmüş bulunmaktadır.

3 — Banka kredilerinin büyük firmalar, tüccarlar, ihracatçılar yanında orta ve küçük büyüklükte firmalara ve tarım üreticilerine, küçük sanatkâr ve esnafa kâfi derecede yöneltilmemiş olması, buna paralel olarak kredilerin bölgesel dağılımında da büyük eşitsizliklerin mevcut bulunuşu.

Tarım üreticileri için yürütülen kooperatifleşme, destekleme fiyat ve alım politikası yanında, istihsal kredilerinin genişletilmesi bu üreticileri tüccar ve ihracatçı karşısında malî bakımdan güçlendirebilecektir. Diğer taraftan, bu çeşit kredilerin, tüketime gitmemesini ve verimli kullanılmasını sağlamak üzere dikkatli bir şekilde takip ve kontrol edilmeli, kredi hacmi ve destekleme fiyat seviyesi ise enflâsyona yol açmayacak seviyelerde tespit edilmelidir.

Küçük sanatkâr ve esnaf genellikle sınırlı firmalara kıyasla daha az verimli oldukları haldе, gerek sosyal adalet, gerek idarî kontrol güçlükleri gibi saiklerle çeşitli vergi ve sosyal sigorta muafliklarıyla korunmakta ve rekabet imkânı bulabilmektedir. Bu muafliklar yanında ayrıca kredi hacminin genişletilmesi hususunda dikkatli davranılmak gerekir.

4 — Mevduata verilen banka faizinin çok düşük, açılan krediler üzerinden fiilen alınan banka faizinin ise fiilen çok yüksek oluşu, böylece bankaların aşırı kârlar elde etmeleri, mevduat celbi için şube adedini çoğaltmaları ve dolayısıyla banka masraflarında ekonomi için kaynak israfı demek olan artışların husule gelmesi.

Mevduat faizinin artması muhtemelen mevduat hacmini arttıracak ve böylece kredi imkânlarını da genişleterek, ilk sanıldığı gibi aksine, banka kârlarının çok fazla düşmesine mani olacaktır; kredi faizlerinin düşürülmesi ise yatırımları teşvik edecektir.

5 — Merkez Bankasının Hazineye açacağı kısa vadeli avans limitinin enflâsyona yol vermeyecek şekilde tespiti; yine aynı maksatla bu avansların ödenmesi şartının gözetilmesi. Buna mukabil, devlet masraflarının Merkez Bankası açık finansmanı yerine, gelir vergisinin kapsamının genişletilmesi, vergi kaçakçılığının önlenmesi, böylece vergi varidatının artırılması suretiyle karşılanması.

Görülüyor ki, banka sistemimiz bugünkü haliyle kaynak israfına yol açarak daha sür'atli bir ekonomik kalkınmayı desteklemekte, aynı zamanda gelir eşitsizliklerinin azaltılması hususunda da kâfi derecede etkin ola-

mamaktadır. Demokratik nizam ve karma ekonomi düzeni içinde gerek sosyal adaletin, gerek ekonomik kalkınmanın daha sür'atle sağlanmasını temin etmek üzere, banka sistemimizin yukarıda belirtilen ve 1. ve 2. Beş Yıllık Kalkınma Plânlarında yer alan esaslar dahilinde, bir an önce ıslah ve yeniden organize edilmesi gerekir.

BİBLİYOGRAFYA

Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Kanun Tasarısı.
T. C. Merkez Bankası Kanunu.

Devlet Plânlama Teşkilâtı, **Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânları,**
Ankara 1963, 1967.

Sermaye Piyasası Tertip Heyeti, **Sermaye Piyasası Etüdü,** Ankara 1964.

Odalar Birliği, **Sermaye Piyasası Semineri,** Ankara 1965.

Teoman Yazgan, **Türkiyede Bankacılığın Gelişimi,** Ankara 1969.